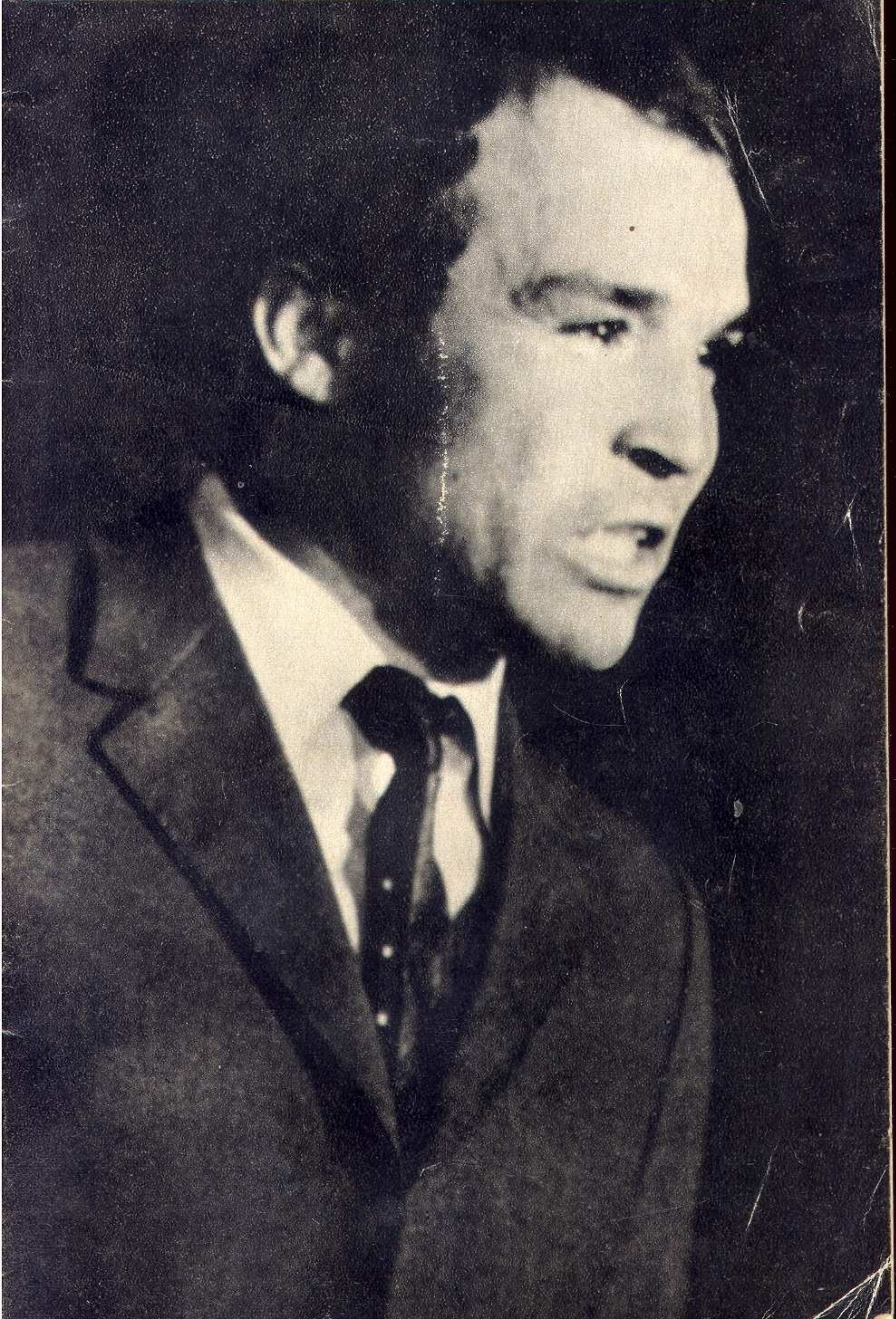

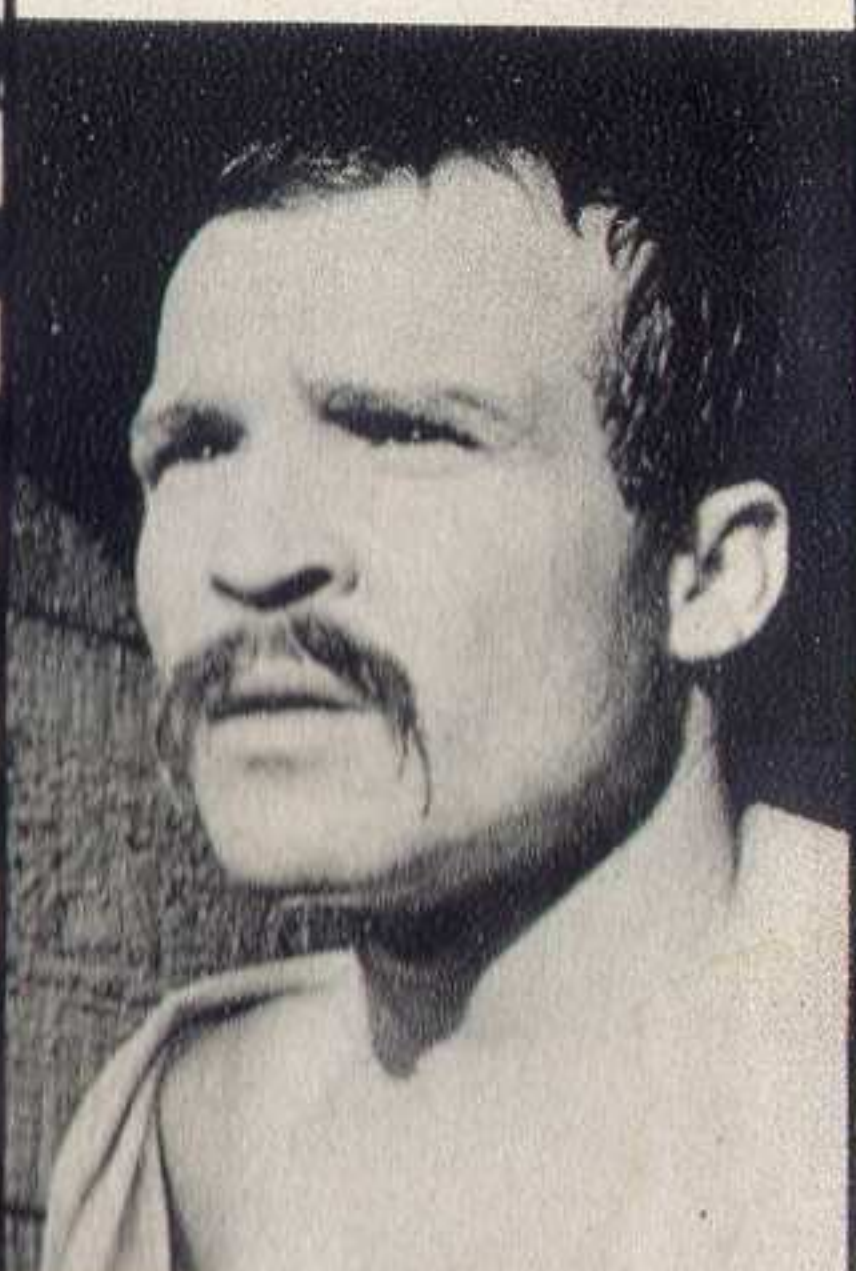
A SZÍNÉSZ ARCA/5.

MADARAS JÓZSEF

Geszti
Pál

„Azt húszéves koromban tudtam, hogy a világ adott, és nekem kell benne magamat kitalálnom. Azt azonban ma sem tudom elviselni, hogy a világ nyesegessen, hogy megcsönkítson. Ha bármikor úgy érzem, hogy be akarnak szorítani egy nem nekem való „dobozba”, onnan azonnal elmozdulok. Meglehet, hogy nem illik ilyet kimondani, de vállalom: azt csinálom jól, amit szeretek, és azt szeretem, ami természetes, őszinte és emberi.”

(MADARAS JÓZSEF)

„Madaras mindig egyforma...”

A kezdet kezdetén, szakmunkás korában, kifundált egy módszert, amellyel egyszerre háromszorosára, négyszeresére ugrott a teljesítmény. Aztán virágkerteszetben dolgozott: a magam részéről biztos vagyok benne, hogy ha egy kicsit tovább marad, valamiféle új keresztet hoz létre, sötétkék színű rózsát vagy vérpiros ibolyát nemesít. . .

De elkerült a Főiskolára és színész lett. Szegényebbek lettünk a sötétkék rózsákkal, meg a vérpiros ibolyákkal. Madaras nem a növénytanban, hanem a színpadon kezdte kifejleszteni a benne munkáló alkotóerőket: a makacs türelmet, a valamit-tenniakarást, a „másképpen csinálom” állandó kényszerét.

Madaras mindig egyforma. Egyforma a filmvászonon és a színpadon, de *egyformaságában mindig tökéletesen más*. Mindig azonos önmagával és sohasem „Madaras a szerepben”. Hanem mindig a figura. Maszk nélkül, kosztüm nélkül, sokszor meztelen felsőtesttel és meztelen arccal (ugyanazzal persze) — a legellentétebb jellemek hiteles hordozója. Az ember hajlandó arra, hogy bólintson és azt mondja: igen kérem. Hát éppen ez az. Ez a titok, a megfejthetetlen. Éppen ez a *tehetség*, amit nem tudunk pontosan meghatározni, jellemezni, körülírni. Ez a tehetség azonban kikövetelte magának az érvényesülést: összesen két olyan filmszínészünk van, aki *külön* nemzetközi fesztiváldíjban részesült: Törőcsik Mari mellett Madaras az egyetlen. Locarnóban, 1978-ban a zsüri különdíját „a magyar filmművészet eredményeihez való jelentős hozzájárulásért” nyerte el. Ha ez ilyen egyértelműen bizonyított, akkor talán mégsem intézhetjük el a jelenséget magát a kissé meghatározatlan, ködös tehetségfogalommal. Sok tehetséges színészünk van. A *specifikumot kell keresnünk*, ha valódi magyarázatra akarunk találni.

Én azt hiszem, hogy Madaras „titka” a *természetessége*.

Az, hogy látszólag nem alakít. Tehát nem „játszik”, nem „megformálja” a szerepet, hanem *létezik* a színpadon, él Hábetler Janiként a ROZSDATEMETŐ-ben, Bika-ként Devecseri csodálatos BIKASIRATÓ-jában, Potapovként, Gelman munkavezetőjeként az Egy ülés jegyzőkönyvében, s felejthetetlen áldozatként, Balog honvédként Kovács András BEKÖTÖTT SZEMMEL-jében.

— Hogyan csináltad? — kérdeztem tőle egyszer. — Hogyan tudtad úgy enni a káposztát, ott, a halálraítéltek cellájában, amikor Balog honvéd már tudja, hogy hajnalban kivégzik, és mégis úgy eszik a csajkából, mintha a világon semmi más nem érdekelné, csak hogy egyszer életében jóllakjon? Hogyan csináltad, hogy ezt a helyzetet tökéletesen elhisszük és átéljük, hogy pillanatig is eszünkbe jutna, hogy „színész” és hogy „szerep”?

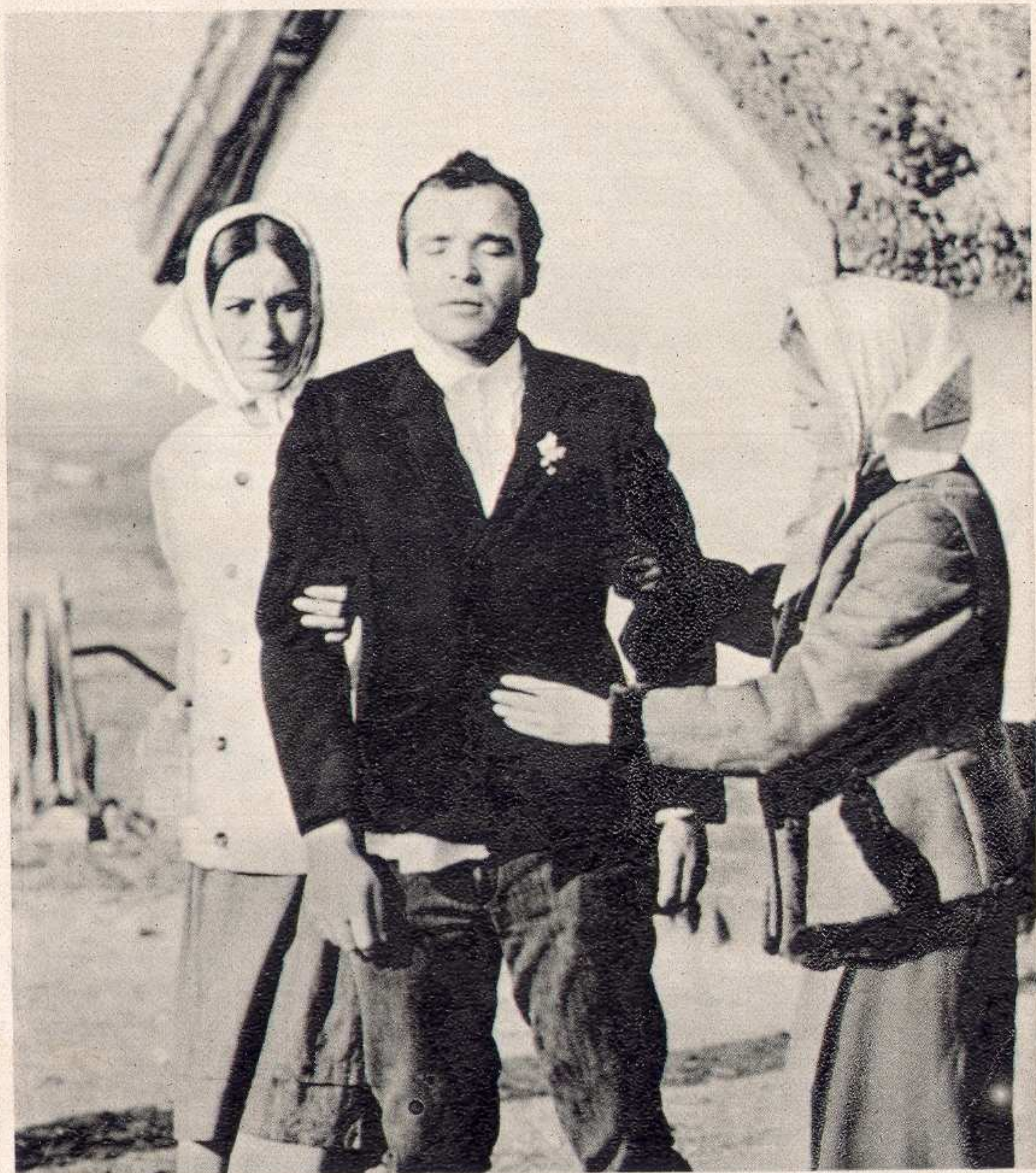
- Egyszerű - felelte Madaras a kérdésre. - Kanállal ettem, s mert a csajka forró, hát mindig körben szedtem a következő kanállal: ez a kis, köröző mozdulat, tehát a mód, *ahogyan* ettem, ez adta a természetességet a figurának, a jelenetnek. - Ez ösztönösen született? Vagy előre kigondoltad, elhatározta?

- Nagyon sokat gondolkozom *előre*, a szerepek hetekig tartó szellemi előkészülettel születnek. De nem a kis, technikai részletek kigondolásával foglalkozom. Hanem azzal, amit úgy hívnak, hogy „megkeresni a figurát”. Számomra ez azt jelenti, hogy megkeresni, *behatárolni az adott ember érzékenységének határait*, megtalálni azt a két pontot, amelyek között még és már reagál, amelyek között eljutnak tudatáig a dolgok, a külvilág jelzései.

Ha ez a két határvonal megvan, ha érzem, hogy hol húzódik az érzékenység mezsgyéje, akkor az adott kereten belül tökéletesen szabadon önmagamot adom. Tehát a saját izmaimat, idegeimet, ösztöneimet, a saját természetes reakcióimat, amelyek amúgy is letagadhatatlanok az emberi testen-arcon, különösen a second plán vagy premier plán felnagyítottóságában. De semmire nem reagálok, ami túl van a figura érzékenységi küszöbén, amit tehát nem képes felfogni értelmileg és érzelmileg. Az számomra sem létezik - a magam „civil” tudása ilyenkor kikapcsolódik.

Madaras a legritkább esetben csinál magának maszkot. Minden jelmeze úgy áll rajta, mintha ez volna a civilruhája: a maszk a saját arca, a kellék-kést úgy fogja meg, mintha a maga bicskájával szalonnázna.

Nem szeretem azt az egy időben igen divatos kifejezést, hogy „eszköztelen”. Eszköztelen művész ugyanis nem létezik. Van viszont olyan művész, aki eszközeinek hivalkodástól mentes, pontos alkalmazásával, a figura alkati sajátosságainak, előéletének, temperamentumának, érzelmeinek pontos ismeretével dolgozik; akiben megvan az a képesség, hogy megjelenik, s a néző ettől a pillanattól kezdve nem választja külön egymástól a figurát és a színészt.

Madarasban ez a képesség, ez a teljes „eggyéválás” a szereppel valami végtelen természetességgel nyilvánul meg. Egy időben, a pályakezdés korában úgy gondolták, hogy furcsa, darabos, széles járomcsontjai által meghatározott, kissé mongolos arca eleve kijelöli szerepkörét: rossz, brutális, műveletlen, „huligán” alakokat játszottak vele, sorozatban. Ma már nyilvánvaló: azért volt jó ezekben a szerepekben, mert jó színész, és meg tudta formálni a „negatív” figurákat is. De micsoda egyszerűsítés volt ez a skatulyázás! És - utólag talán nem árt megjegyezni - meglehetősen soká tartott, amíg a rendezők ráébredtek, hogy a szereposztási sablonok használhatatlanok, s hogy Madaras rengeteg másféle feladatra is alkalmas.

A világhírű Jancsó-filmek majd mindegyikében játszott; felejthetetlen alakokat formált a *CSEND ÉS KIÁLTÁS*-ban, a *SZERELMEM ELEKTRÁ*-ban, az *ÉGI BÁRÁNY*-ban.

Adottság? Veleszületett testi képesség? Az is. De hogy mennyire nem csupán erről van szó, azt számtalan más szerepe cáfolja. Az *AZONOSÍTÁS*-ban fiatal, kommunista kormánybiztost alakított. Megintcsak szinte maszk nélkül, s íme,

ugyanaz az arc, amely a BEKÖTÖTT SZEMMEL katonájaként a kiszolgáltatott áldozat képével azonosult bennünk, most a hatalommal gyorsan s határozottan élni tudó, hirtelen elszánásokkal forradalmi cselekvést választó vezető arcává tudott lenni!

Nem hiszem, hogy a magyarázat, az indoklás valamiféle nehezen kibogozható „titok” volna. A Gelman-drámában ismét bárki meggyőződhetett róla: nagy tehetségű Potapovja újabb állomás egy sikeres művész pályáján.

Potapov a teljes jóhiszeműség, a bátor szókimondás, a furfangos, célirányos hatásosság figurája. Megelevenítésében Madaras ugyanolyan természetesen *ön-maga*, hogy az ember hajlamos azt mondani: alighanem alkatilag közel áll hozzá, tehát csak önmagát kell „hozni.” Igen ám, de itt van a PÓKFOCI, az igazgató figurája. (Körülbelül egy időben született a két figura: Potapov a színpadon, s a direktor a filmen)...

Madaras József — direktorként — remekel. Mosolygós és jóindulatú, sima és ügyes. A direktor: a tehétség telenség szobra. Madaras (megint csak a saját arcával — mindössze egy bajuszkát növesztett) — úgy formálja meg, hogy eszünkbe se jut: játszik. Egyszerűen ő az, a figura.

Íme, a paletta százszínűségéből néhány ellentétes színt.

Talán elsöpörhetjük ezentúl azt, hogy „olyan szerepekre való, ahol alkati azonosság van színész és figura között”.

Indulatos volt világlátásban, szókimondó, a gorombaságig kemény, önféjű. Szerencsére Madaras önféjűsége, agresszivitása mögött mindig volt — ha nehezen elviselhető formában is, — de hitel, aranyfedezet.

Komolyan kellett venni, oda kellett figyelni rá.

Útja mégsem volt sima. Botrányai és egy-két főszerepe után simán eltűnt a névtelen szürkeségben: esztendőig tartott, amikor Hábetler Janija ismét sikert hozott. A nagyszerű Fejes-figura után azonban ismét lefelé hajlott a „karrier-görbe”: színtelen, semmitmondó Thália-szerepek sorjázta az életében. Visszhangtalanul.

Egy valami nem kopott meg benne: a szenvedélye, amellyel a dolgok igazságát kutatja. Amellyel a mozdulatok, a hangsúlyok hamisságát tettenéri. (Mások teljesítményeiben, s a magáiban is.) Korán tisztázta, hogy a teste is, a lelke is eszköz, a szó munkaeszköz-értelmében. Testét rendszeres napi tornázással, minden reggeli úszással tartja állandó készenlétben; szellemét folytonosan kutató, mértekre választ kereső érzékenységgel. Ha valahol nem érezte jól magát: felmondott. Nem a státusát, hanem a hivatását féltette.

Tudatosan — de szinte az álmjárók biztonságával képes megérezni, mi az, ami „neki való”. És tulajdonképpen minden való neki; ha a figura valódi ember, valódi indulatokkal. Hordhat frakkot vagy overallt, középkori rongyokból-báránybőrből összefoltozott bekecset, bakaruhát, tiszti uniformist vagy akár úrhajós-szkafandert: lesz egy mozdulata, amellyel „otthonossá” és „behordottá” teszi a jelmezt. És minden ezen múlik: elhiheti, hogy ő az, a pásztor, a katona vagy az úrhajós.

Vagyis: Madaras színész, a valódiak ritka fajtájából.

Kritikák, lapvélemények

„A színészek közül tulajdonképpen Madaras Józsefnek van csak igazán alkalma arra, hogy jellemet alakítson. Vargha pátere döbbenetes teljesítmény. Korrajz és kórrajz. Naturalista eszközökkel, orvosilag is tökéletesen eleveníti meg a megszállott, epileptikus ellenforradalmár papot.”

(Geszti Pál: ÉGI BÁRÁNY;
Magyar Hírlap; 1971. ápr. 22.)

„A színésznek saját lényéből kell adnia, nem a megszokott játékkal, Jancsó képzeletből és realitásokból összeszőtt arabeszkvilágában. A kritika szótárában kevés még a szó, amivel elemezni tudná az ilyen fajta színészi munkát, melyben sokkal inkább kell „jelentenie” elképzelt szerepét a színésznek, mint alakítania. De ha volna elég szava a méltatásra, semmiképp sem hagyná ki... Madaras József ugra-bugra Egisztoszát.”

(Hegedűs Zoltán: SZERELMEM, ELEKTRA;
Népszabadság; 1975. jan. 16.)

„Madaras József a komisszár szerepében kitűnő. Nem tudom, létezett-e a valóságban ilyen »komisszár«... de a szó drámai értelmében a komisszár figura igaz. Ahogy Csató emberi és kommunista felelősségét felismeri és vállalja a döntést, az szép, drámai és fel-emelő, még akkor is, ha részleteiben helyenként túlbonyolított, kissé retorikus és patetikus. De ez a retorika és pátosz nem hamis. Madaras József komisszáralakja ezért a hiteles indulatáért igaz.”

(Geszti Pál: AZONOSÍTÁS;
Magyar Hírlap; 1976. ápr. 1.)

„A legjobban »meghúzott vonal« kétségtelenül Madaras József alakítása. Neki köszönhetjük, hogy azért egyértelműen tudjuk, miről van szó. Madaras mintha a Szikrázó lányok művezető-Napóleonját növesztette, intellektualizálta volna tovább, ismét és ismét bizonyítva, hogy a legjobb magyar filmszínészek egyike. Ezt az alkatától — látszólag — távol álló típust is rendkívül nagy beleérző készséggel, a mozdulatok merevsége mögött az akarnok önfegyelmét felmutatva, hanghordozásának kenetteljes mázával az örmester-dresszúrát leplezve olyan emlékezetes figurát formál, hogy alig marad kételyünk: mit vett célba a film.”

(Bernáth László: PÓKFOCI;
Esti Hírlap; 1977. márc. 2.)

„Az igazgató félelmetes pontossággal eltalált figura. A Pókfoci legmaradandóbb értéke az ő alakjának árnyalt, gazdagon motivált rajza. Madaras József alakítása érett, mesteri munka, filmszínészi pályájának eddigi legjobb teljesítménye.”

(Nyerges András: PÓKFOCI
Kritika, 1977/5.)

„Madaras József a párttitkár szerepében ismét meggyőzött tehetségéről, egyszerű, szuggesztív játéksztilusáról.”

(Márkus László: AZONOSÍTÁS;
Heves Megyei Népújság; 1976. ápr. 18.)

Törőcsik Mari vallomása

„Minden taszit, ami embertelen, természetellenes, kimódolt. Filmen is, színpadon is. Lehet szeretni valakit, aki üvöltve ágál legintimebb érzéseiről? Az emberi hangon elmondott érzelmek és gondolatok viszont megrendítenek őszinteségükkel. Én a klasszikusokat is természetes hangon tudom csak elmondani. Azért játszom, hogy szeressenek.”

(MADARAS JÓZSEF)

„Az igazi tehetség nekem barátom...”

Amikor megkértek rá, hogy Madaras Jóskáról beszéljek, örömmel vállalkoztam rá, mert akit szeretek, arról szívesen beszélek. A felkérés óta gondolkodom rajta, vajon tudok-e a nyilvánosságnak valami olyat elmondani, ami mindenkit érdekel.

Fura módon nem tudom megmondani a konkrét időt, hogy mióta ismerem. Mindig úgy érzem, hogy azóta, mióta a pályán vagyok. Pedig tudom, hogy ez nem így van, hiszen én előbb kezdtem, mint ő: de valahogy elmosódik bennem, hogy mióta is tudunk egymásról. Nekem vannak olyan barátaim, akiket tíz évig sem látok.

Jóskával sem találkozom túl gyakran, de őt is a legkedvesebb barátaim közé sorolom. Mire is gondolok, amikor ezt mondom?

Ő az az ember, aki bármikor megkereshet és ha segíteni tudok és ő is akarja, akkor segítek: s azt hiszem, ez fordítva is így van. Valószínűleg azért, mert az igazi tehetség nekem legbelül a barátom. És Jóska rendkívül nemes anyag. Ő az élő példa arra, hogy a tehetséggel párosuló akaraterő milyen eredményeket szülhet.

Olyan sokat beszélünk már arról, hogy mi szükséges a mi hivatásunkhoz.

A tehetség valóban lényegi kellék, de nagyon kényes dolog: hamar elveszíthető. Ezen a pályán nap mint nap előlről kell kezdeni, meg kell újulni, lépést kell tudni tartani.

Jóskának sem abszolút egyenletes a pályája, — bár kívülről nézve töretlennek, szép ívűnek tűnik. Valójában sok akadály nehezítette. Ő — érzésem szerint —, rendkívül érzékeny, labilis alkat, akit nagyon könnyen elvihetnének önemésztő indulatai.

Jóska saját lobbanékonyágát óriási fegyelemmel tartja kordában. Színészetének egyik legszebb vonása ez a belső indulat.

Vannak divatok a színjátszásban is. Egy időben minden törekvésünk arra irányult, hogy elszakadjunk a külsőséges, retorikus színészi játéktól: bensőségesebb, finomabb stílust igényelt a kor. Ez a törekvés legtisztábban a Jancsó-filmekben mutatkozott meg, amelyekben Jóskának mindig jelentős szerep jutott. Jancsónál először a Csend és kiáltásban játszottunk együtt. Visszafogott, puritán játéksztílusa mindannyiunkra nagy hatással volt.

A belőle áradó feszültségtől vibrált körülötte a levegő. Nagyon sajnálom, hogy keveset láthatom színházban. Lehet, hogy olyan sokat szerepel filmen, hogy már ő maga is ezt helyezi előtérbe? Biztos más okai is vannak. De úgy gondolom, éppen ideje, hogy összetalálkozzon a nagy színpadi szerepekkel.

Tudom, hogy voltak már sikerei színházban, de az még várat magára, míg több időt fordíthat a színházra, hogy úgy beledolgozhassa magát a dráma

adta lehetőségeibe, mint a filmjeibe. Utoljára Gelman Egy ülés jegyzőkönyve című drámájában láttam. Az egy tömbből faragott figurán belül örületes indulatok forrongtak; s ezekkel az indulatokkal Jóska épp oly jól gazdálkodott a színpadon is, mint az életben, vagy filmen.

A minap beszélgettünk az Irodalmi Színpadon játszott Woyzeck-jéről, amit nagyon szeretett. Nem igen szokott magáról beszélni, de éreztem, hogy ő is vágyik már a színpad után. Eltűnődtem azon, hogy ezt a fantasztikusan neki való szerepet talán érdemes lenne jobb körülmények közt megismételnie.

Mit is mondhatnék még róla? Végtelenül jó kolléga, mélyen és igazán segítőkész: s — fura módon —, keménysége mellett sok benne a lágyság és a líra. Színészetének szépségét az indulat és a líra szerencsés ötvöződése adja.

Nemrég láttam A ménesgazdában. Néztem a fejét, és úgy meghatott: oly védtelenné tud válni. Szeretem, ha

egy ember, aki végtelenül indulatos és tele van vitalitással, egy ponton túl kiszolgáltatottá is tud válni. Nem véletlen, hogy ritkán osztanak rá úgynevezett „rossz ember” szerepet: ő szinte a jóság, a becsület maga.

Jóska már túl van azon, hogy tehetségét és „pályaalkalmasságát” bizonyítani kelljen. Ő mindent tud, tehetségével mindenki tisztában van, szakmáját kiválóan ismeri. Azt szoktam mondani, hogy mi „kivitelező mesteremberek” vagyunk, nem pedig alkotó elmék. Mégis van a színészetnek valami mércéje, amelynél elválnak, hogy ki milyen színész: az, hogy a belső tartalma mit enged meg neki eljátszani. S minél szélesebb valakinek a belső tartalmi skálája, annál több szerep eljátszására alkalmas. Jóskánál ez a skála igen széles: van lírája, végtelen energiái és indulatai vannak, de tud védtelen, titkokkal teli is lenni.

Nagy szerencse ez az ő életében, hisz kevés színészben van együtt ennyi adottság.

Lejegyezte:
Szendi Horváth Éva

Szinetár Miklós

„Én nem eljátszani készülök egy figurát — én léteztetni akarom... A látható külsőség nem izgat. A belső világ mozgása érdekel. Amint ezt sikerült elkapnom, már érzem, hogyan mozog például a Bekötött szemmel beszűkült értelmű, szinte a növényi létezés szintjén élő parasztja, vagy miért zuhan hátra epileptikus rohamában az Égi bárány fanatikus papjának görcsberándult teste; hogy milyen kedélyes aljasság játszik a Pókfoci zseniálisan buta iskolaigazgatójának mosolyra húzódó szája körül...”

(MADARAS JÓZSEF)

„A dolgok vele történnek...”

Szinetár Miklós először forgat együtt Madaras Józseffel, AZ ERŐD című filmben Madaras azt a zsoldost játssza, aki a különös hadijáték során megöl egy vendéget, azután ő maga lesz bosszú áldozata.

— A rendező megkeserítheti a színész életét, és a színész megkeserítheti a rendezőt. Ebben a nagyon feszült egymásraaltságban az első közös munkájuk milyen tapasztalatokkal járt?

— Az elején tartunk ugyan, de már ez a rövid idő is igazolta a gyakorlatban azt, amit egyébként régesrég tudok Madarásról — mondja Szinetár Miklós. — Rendkívüli filmes intelligenciával játszik. Sohasem rutinból, mindig szenvedélyből. Egyszerűnek tetsző dolog, noha filmforgatásnál rendkívül lényeges: ő az a színész, aki halálos pontossággal tudja, hová álljon, és mit csináljon a felvevőgép előtt.

— Noha eddig nem dolgoztak együtt, de barátságuk régi keletű. Személy szerint miben látja ennek a magasra jutott művészi pályának a lényegét?

— A legcsodálatosabb benne az, hogy bármit játszik is Madaras, mindent hitelesít. Madarasban minden igaz, minden valóság. Őstehetségként indult és olyan csúcsra jutott fel, mint Hábeter Jani megformálása. A színészek elég gyakran azt játszó el, amit a szerepről tudnak.

Madaras sohasem információkat játszik. Kimegy a színpadra és a szerepe nem egyszerűen szerep: a dolgok vele történnek. Elérte önmagával szemben azt, ami talán a legnehezebb: eleinte csak robbanó-robbantó tehetsége az évek során nagy-nagy belső és külső fegyellemmel párosult.

— Egy alkalommal mesefilm forgatásán láttam Madarast csupa szőr, torzonborz maszkban, óriási pocakkal; egyszóval tökéletesen kiforgatva abból a formájából, amit filmszerepei javarészeiben megszoktunk. Ez a külső alkalmas volt arra, hogy maga alá temesse a színészt, elidegenítse saját egyéniségétől. Ezzel szemben Madaras volt az, aki valami egészen természetes könnyedséggel, tiszteletet parancsoló belső tartással uralkodott a már-már karikatúrisztikus külsőségeken. A rendező minek nevezné ezt a képességet?

— Egyszerűen: tud csodákat művelni. Én az említett ellenkező példát mondom. Megjelent a SEGÍTSEK! SEGÍTSEK! című tv-játékban; maszk nélkül, a jellegzetes cigánykiejtés imitálása nélkül. És ő volt az a cigányfiú! Testestől, lelkestől az volt! Mert Madaras tud valamit, ami korunk színjátszásában egyre ritkábban bukkan elő a finomkodó, visszatartott, szenvtelen játékmodor rétegei, felvett pózai alól. Madarasban van szenvedély, és ezt a szenvedélyt úgy sugározza ki ma-

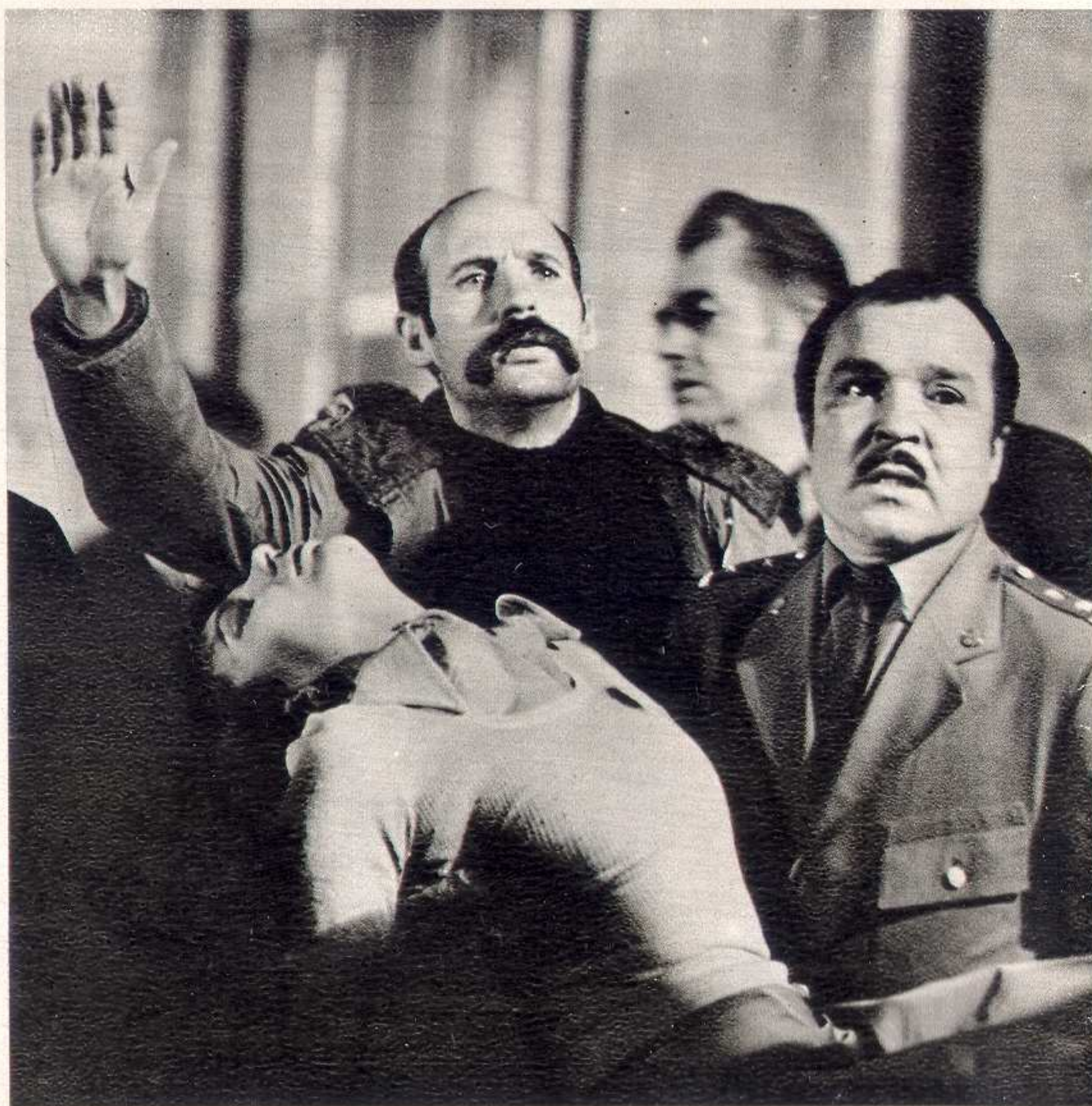

gából, akár a színpadon, akár a mozi-
vásznon vagy a képernyőn jelenik meg,
hogy az sohasem csinált, „előállított”
szenvedélyesség; annak valódi izzása
van, belső hője, igaza és hitele.

— Közös személyes emlékeik között
van-e olyan, amit nagyon jellemző-
nek tart?

— Monte-Carlóban együtt voltunk,
amikor a SEGÍTSETEK! SEGÍTSETEK!-kel

megnyerte a férfialakítás díját. Ő volt
az, akit néhány nap alatt az egész fesztivál
ismert; soha nem látott emberek jó ismerősükként
üdvözölték. A nagy színészegyenységeknél,
nem először tapasztaltam, van valami olyan nagy
belső sugárzása, azt mondhatom: internacionalista
sugárzása, amitől azonnal értik, érzik őt a vele
nem egy nyelvet beszélő emberek is. Madaras
ilyen egyéniség.

Fejes Endre

„Nagyon szegények voltunk. Tele volt a ház gyerekekkel és én
a rengeteg gyerek között szorongóan magányos voltam. Ez
a szorongás felnőttkoromban visszatért. Egy színházi estén
— sikerszerűt megért darabban, már túl a 150. előadáson
— néhány perccel a befejezés előtt olyan erővel tört rám,
hogy alig tudtam végigjátszani a szerepemet a függönyig.
Tíz évig küszködtem vele, és közben végigjártam a múlt
ösvényeit... Az embernek meg kell tanulnia élni a szorongá-
saival, és én, úgy hiszem, megtanultam velük élni.”

(MADARAS JÓZSEF)

„Aki megszületett bennem...”

*Madaras József Hábetler Janija a ROZSDATEMETŐ-ben egyike az elmúlt három
évtized legendásan nagy színészi alakításainak. Hogyan emlékszik vissza a
Thália-beli bemutatóra a regényből színpadra lépett hős irodalmi megteremtője,
Fejes Endre?*

— Egy magnófelvétel jut az eszembe és az, hogy elsirom magam. A László kór-
házban feküdtem, fertőző betegség gyanújával. Nemcsak, hogy a premieren nem
lehettem ott, de még a feleségem és Keres Emil sem léphetett a szobámba, hogy
legalább személyesen mutassák meg az előadás utolsó felvonásáról készült fel-
vételt. Az orvosok tették fel a szalagot. Feküdtem a kórteremben és hallgattam
a zárójelenetet. Amikor a Madarasból kiszakadó üvöltésre feldübörgött a taps,
elbögtem magam.

(Forogni kezd a magnótekerics a tíz-egynéhány évvel ezelőtti Rozsdatemető-
bemutató felvételével. Fejes Endre magyarázó megjegyzései kíséretében felele-
venednek az egykori színpadi események. Inke László beszél. Ő volt Zentai,
Hábetler Jani sógora. Őt öli meg a fiú egyetlen ökölcsapással. És egyszerre csak
a hang: ezzel az üvöltéssel mintha kiszakadtak volna a test lágy részei is... Ez
volt Madaras. Beleborzongunk.)

— Hallja? Még mindig tapsolnak. Megállt az előadás, nem lehetett folytatni,
Pedig csak ezután következett a befejezés.

— *Ha jól emlékszem, Madaras akkoriban, a 60-as évek elején, elég nehéz hely-
zetben hányódott a színházak között. Hogyan esett rá a választás?*

— Akkor már egy jó ideje mindenkinek azon főtt a feje, ki tudná eljátszani Jani-
t. Egy napon bent vagyok a színházban, látom, Madaras ott ül az igazgatói
iroda előtt. Amikor megpillantott, felállt és azt mondta: Én vagyok Hábetler
Jani. Dacosan mondta, szinte támadóan. Gosztonyi János találta meg a szerep-
re — Madaras éppen szerződés nélkül volt —, annyit mondott róla: „Ő az, aki
el tudja játszani Janit.” Abban a pillanatban valamennyien megérettük: ez a
megoldás.

Több mint százötvenszer ment ki Madaras Hábetler Janiként a színpadra.

— *Látta előzőleg játszani?*

— Csak filmen. Akkoriban mutatták be az Angyalok földjét, meg a Legenda
a vonatont. Madaras már azokban a filmekben Madaras volt.

— *A színházi próbákról milyen emlékek őrződtek meg a szerzőben hőse megfor-
málódásáról?*

— Akárhányszor ültem be az üres nézőtérre figyelni a próbát, Madaras minden alkalommal meglepett valami újjal. Mindig kísérletezett, újabb és újabb gesztusokat próbált ki. Megfigyeltem később is: nem volt két előadás, amibe egyforma lett volna a játéka, amiben ismételte volna magát. És mindig képes volt újat hozni. Rendkívül magasrendű etikával játszottá végig a nagyszériájú darabot. A századik, a százötvenedik előadás után sem lazított egy fikarcnyit sem. Semmit nem csinált rutinból, játéka nem szürkült, csöppet sem kopott meg az utolsó előadásra sem. Színházi alaptörvény, hogy a színpad — szent. Madaras ezt tudja.

— *Amióta a színpadi szerzők a drámákon kívül naplójegyzeteket is hagynak az utókorra, közismert tény, hogy az író rendszerint nem érzi azonosnak a színpadon megjelenő hús-vér színészt azzal a lénnel, akit a papíron megteremtett. Madaras Hábetler Janija az író Hábetler Janijával milyen viszonyban volt?*

— Olyannak kaptam meg a színpadról, amilyenek megírtam. Aki megszületett bennem és akit viszontláttam a reflektorok fényében, azonos volt egymással. Azonos tisztaságában, esettségében, durvaságában. De hogy ezt Madaras hogy csinálta, nem tudom. Ez a génekben van. Még annak idején, a kórházban, az egyik nővér azt kérdezte tőlem, ugye Madaras József a Nagyfuvaros utcában nőtt fel. Láta ugyanis a Rozsdatemetőt, és Madaras az ő szemében azonosult a VIII. kerületben született Janival. Nem, Madaras nem a VIII. kerületben született. De rendkívül érzékeny színész, és ha a szerepe diktálja, olyanná teremti magát, amilyenné akarja. Van azonban egy tulajdonsága, amit érzésem szerint jóval kevésbé használnak ki, mint amennyire jogos lenne. Madarasban sokkal több líraiság van, mint amit például filmszerepeiben módja adódik kihozni magából. Azt hiszem, az arcvonásai mögött kevesen veszik észre

a lelkét. Sok-sok réteget lehet róla lehántani, mindennek a legmélyén pedig nagyon furcsa hegedű szól. Furcsa, lírai hangú hegedű. Ez ejtett csodálatba a Vigyori tévétváltózatában is. Ma is itt van bennem, ahogyan felragyogó szemmel rácsodálkozik a szaloncukrokra: „Aranyak!” Miből fakad mindez? Süt belőle az emberi tisztaság. Művészetének fedezete: a becsületessége, emberi tisztessége.

— *Úgy tudom, régi barátság fűzi össze az írókat a színésszel...*

— Valóban. Emberileg is nagyon közel kerültünk egymáshoz. Valahogy mégis úgy jött ki a lépés, hogy körülbelül tíz éve nem találkoztunk. Ha lehet, innen üzenem neki, alkalmasint, ha ideje engedi és érdemesnek tartja, hívjon fel telefonon.

**Kovács
András**

„Nem azért vagyok, hogy mindenáron kimenjek a színpadra, vagy a kamerák elé. Azért vagyok, hogy ha kimegyek— ott legyek. Én legyek ott, nem pedig egy manirokból és rutinból összeállt szereppótlék. Ellenvenhetnék persze, hogy egyszer-egyszer elbír ilyet is a pálya. A pálya igen. De én nem.”

(MADARAS JÓZSEF)

„Társszerző a munkában...”

Tizenhét évvel ezelőtt filmezett először Madaras József Kovács Andrásal. Nem volt nagy szerepe, ahogyan a HIDEG NAPOK-ban sem. A BEKÖTÖTT SZEMMEL-ben azonban övé az egyik főszerep, játékaról Moravia írta: kivételes, súlyos alakítás. És ő játssza A MÉNESGAZDA főhősét, a felkészületlenül és fiatalon kényes posztra kinevezett Jani figuráját.

Kovács András választása miért éppen Madaras Józsefre esett?

— Érdekes ellentmondást érzek Madaras színészi alkatában, arcának felépítésében. Vonásai kemények, arcki-fejezése szinte vad. A szemében ugyanakkor jóság, őszinte jóindulat van. Rendkívül izgalmas alkat. A színésznek pedig az alkata — a munkaeszköze. A testével dolgozik. Van, amit ebből formálni lehet, maszkkal, megvilágítással; a másik rész, amit magával hoz; amit felismerhet benne más, vagy felismerhet ő maga és élhet vele. A színész alkata tartalmi tényező.

— Jani, akit Madaras A MÉNESGAZDÁ-ban játszik, ilyen ellentmondásos figura. Egyrészt agresszív, különösen a film elején, mint a körülötte levő világ. Az életformájához tartozik az erőszak, környezetének meghatározó vonása ez, gyermekkorától. Ugyanakkor alkatilag — és ezért volt lényeges, hogy Madaras játssza a figuráját

— benne van a jóra való képesség, az emberiség. Ez teszi képessé arra, hogy amikor megismeri a körülményeket, már ne az erőszak motiválja a magatartását. Madarasnak az a képessége, hogy a maguk ellentmondásosságában, összetettségében tud felmutatni figurákat, összefügg alkati adottságával, de összefügg a már tudatosan kiépített, megszerzett színészi készségével, megteremtett színészi eszközeivel.

— A tehetség több mindenből tevődik össze. A vele született adottságok mellett fontos tényező a formálódásra való képesség, jellem is. Madaras fantasztikus akaraterővel tudja magát képessé tenni a feladatokra. Ebben a filmben például koránál tíz évvel fiatalabb embert kellett eljátszania, a forgatás megkezdésére tehát lefogyott: szinte fizikailag is megfiatalodott.

— A forgatás közben mindig meglepő rendkívüli koncentráció képessége, amely benne párosul a teljes lazításra való képességgel is. Amint indul a felvétel, egyik pillanatról a másikra ő száz százalékosan jelen van. De az is nemegyszer megtörtént, hogy a BEKÖTÖTT SZEMMEL siralomházi jelenetét forgattuk a műteremben, s a teljes koncentrációban végigcsinált felvétel végén rohant a sarokba — kártyázni. Ezzel a játékosággal, ezzel a különös váltással lazítja fel magát nemcsak fizikailag, hanem szellemileg is.

Munkabírásnak ez a koncentráció- és átváltóképesség is összetevője.

— Madaras az a fajta színész, aki társszerző a munkában. Nem végrehajtó, nem „megvilágított felület”, vagy „mozgó kellék”.

Nemcsak fizikai értelemben van ott. A jelenlét nála a figurán végzett állandó munkát jelenti. Olyan rengeteg

mindent hoz ki magából minden egyes felvételnél, hogy a megismételt felvételek mindegyike egy-egy újabb lehetőség, amiből a rendező választhat. Érdekes tulajdonsága a páratlan megfigyelőképesség. Valóságos belső archívuma van magatartásokból, érzelmi, pszichológiai viselkedésformákból. Ebből is fakad, hogy a gesztusok-

kal megteremtett konkrét ábrázolásnak az ő játékában mindig abszolút hitele van.

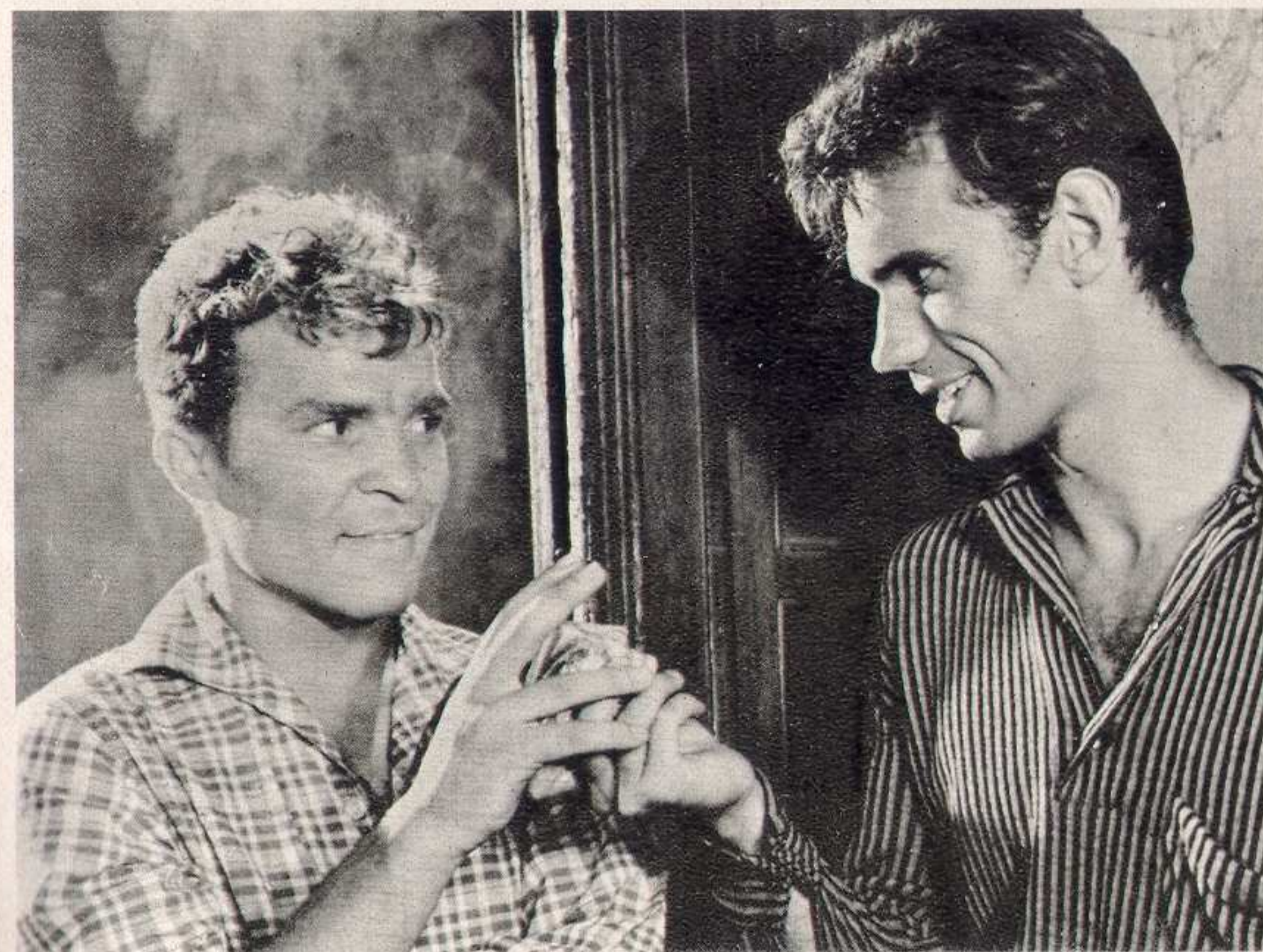
Ugyanakkor nagyszerű érzéke van a stilizált ábrázoláshoz is.

— A színészek között vannak — képletesen szólva — hosszútávfutók,

akiknek időre és térre van szükségük, hogy képességeik teljességét megmutathassák egy szerepben; míg ha száz méteren indulnak, a teljesítményük jelentéktelen. Madarasban megvan az a nagyon ritka tulajdonság, hogy hosszú és rövid távon egyaránt csúcsot tud futni. Egész estét betöltő színész, de ha csak néhány percre van jelen, a jelenlétének sűrűsége, intenzitása révén akkor is rá kell figyelni. A filmszínész titka, hogy létezni tud, nem egyszerűen alakít. Azok a nagy filmszínészek, akik ezt a létezést tudják produkálni: és Madaras tudja.

— A nagy színészgyéniségek valamilyen módon mindig kifejezik a korukat. Madarasban is, úgy érzem, kifejeződik a kor. A népi törekvéseket, az alulról jött emberek igazságát és nehézségeit fogalmazza meg a létevel.

Egyénisége, sorsa, pályája — történelmi igazolása ezeknek a törekvéseknek.”

Jancsó Miklóssal dolgozni

... Ha van rendező, akinél a film szintetikus jellege a maga totalitásában érvényesül, aki e szintézis minden elemét a maga művészi koncepciójának rendeli alá úgy, hogy minden részmozzanat saját elképzeléseinek kivitelezésévé lényegül át — Jancsó ilyen művész. Nem azért, mert elnyomja alkotótársai egyéni invencióját, hanem mert úgy válogatja őket, hogy önmaga folytatásai lehessenek, hogy észrevétlen olvadjanak bele abba a szuverén világba, amelyet a vásznon megteremt.”

(Gyertyán Ervin: Jancsó Miklós
Filmbarátok Kiskönyvtára)

„Nagy színész leszel te...”

— Madaras József, Jancsó Miklós szinte valamennyi filmjében — pontosan tizenháromban — játszott, gyakran főszerepet. Hogyan kezdődött ez az alkotói kapcsolat?

— 1957-ben találkoztunk. Akkoriban Jancsó még kisfilmeket csinált. Az egyikhez, a József Attila-vers ihlette rövidfilmjéhez hívtam néhány snittre. A néhány snittből a kisjátékfilm főszerepe lett. Én ekkor filmeztem életemben először. Jancsóról ma közismert, hogy rekordidő alatt készül el egy-egy mozifilm forgatásával. A CSEND ÉS KIÁLTÁS-t például 12 nap alatt forgatta le. Azt az első „közös munkánkat” 27 napig vettük fel. Barátság szövődött köztünk. Emlékszem, egy éjjel csendes beszélgetésbe merülve ballagtunk a néptelen Nagykörúton, amikor hozzám fordult: „Nagy színész leszel te...”

Nekem, aki húszéves fejjel akkor indultam a pályának, megdöbbentően emlékezetes ez a pillanat. Hét évvel később, szinte szóról szóra ugyanezt mondtam neki, az akkor lanyha visszhangot keltő ÍGY JÖTTEM című filmje hatására.

— A kritikák vissza-visszatérő megállapítása, hogy Jancsó Miklós filmjeiben a színész: a rendező karmesteri intésére működésbe lépő eszköz csupán.

Így van ez?

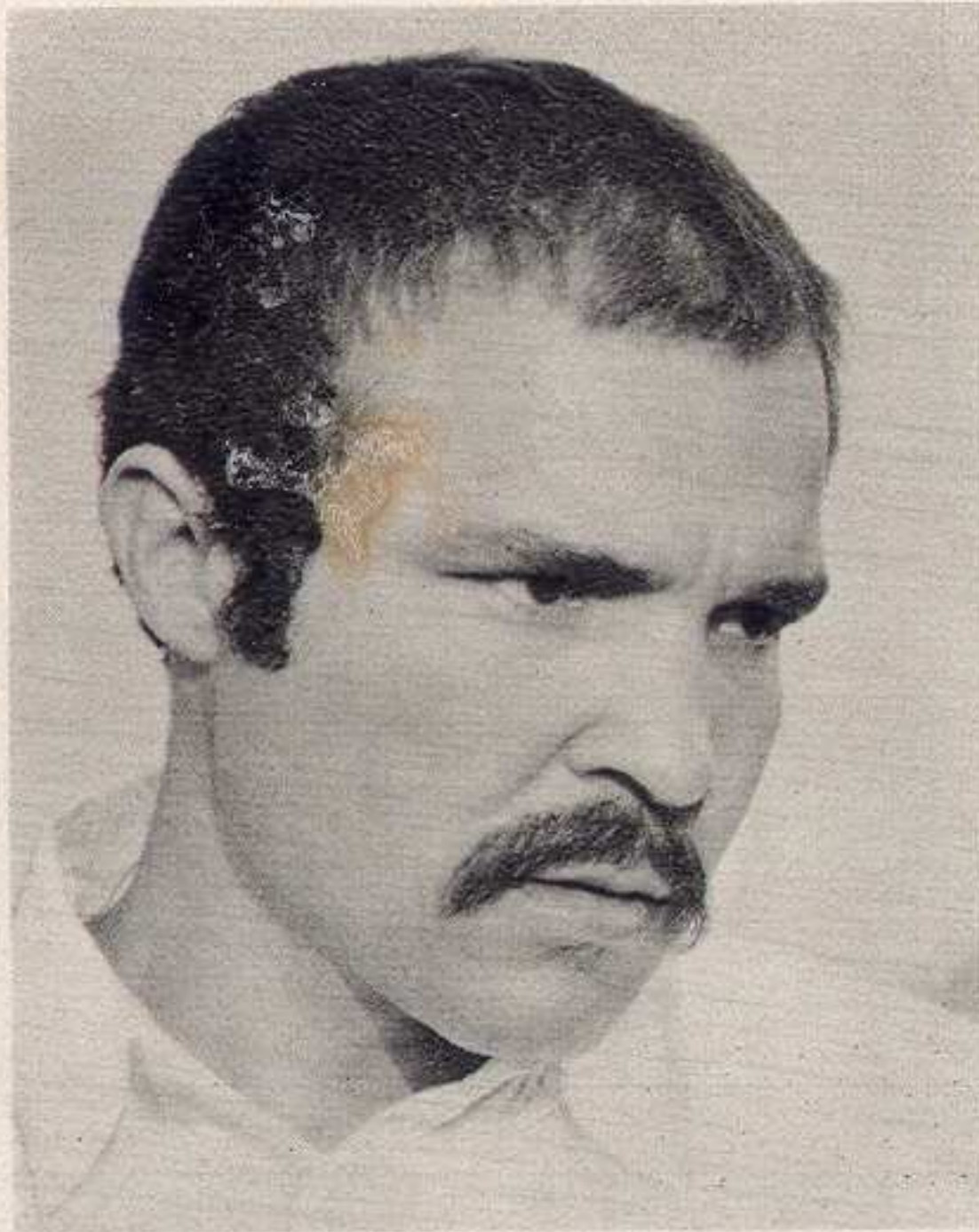
— Személy szerint sohasem éreztem magam csupán eszköznek Jancsó filmjeiben.

Kíméletlenül lefaragja a teatralitást, tiltakozik a színészkedés, az élesebb gesztusok ellen, ez tény. És tény az is, hogy nem a hagyományos színészvezetéssel dolgozik. Az arc nála alárendelt, a psziché a tömegek mozgásában fogalmazódik meg. Ez kelthet a hagyományos ábrázoláshoz szokott nézőben idegenséget. De a színész teljes alkotói együttműködését kívánja! Csak a szokásostól eltérő módon.

— Mit jelent az „eltérő módon”?

— Nem pszichológizál, nem magyaráz, nem elemezget. Ő mozgat. Ahoogy mozgat, abból kitalálom, megérezem, mit akar. Milyennek akarja a figurát. Az első összpróbán korrigál: itt rövidebb, ott hosszabb a kelletténél valami a jelenetben. Zenében gondolkodik, ritmusban lát. A színészen múlik, hogy elkapja, megérezze Jancsó „zenéjét” és a színész alkotói érzékenységének teljes egészét működésbe kell hoznia ahhoz, hogy pontosan azzal és annyival töltse ki a jelenetét a filmbe, amit és amennyit az alak megkíván. Egyetlen kivétel volt csak, amikor nem ez a jellegzetesen visszafogott játékmodor érvényesült rendezői utasításként. Az Olaszországban forgatott TECHNIKA ÉS RÍRUS című filmbe Attila szerepében Jancsó vé-

„Már amikor először találkoztunk, számomra teljesen nyilvánvaló volt, hogy Madaras Jóska különleges egyéniség: erőteljes, robosztus színészalkat. Akkor még szinte gyerek volt, de látszott — az alkati adottságokon túl — hogy rendkívül komolyan veszi azt, amit csinál.”

(Jancsó Miklós)

gigkergetett a lehetséges emberi érzelmek teljes skáláján.

— Mégis, hogyan születik meg a Jancsó-filmek egy-egy sajátos alakja a színészen?

— Elmondok egy példát. A SZERELMEM, ELEKTRA előtt Jancsó szólt, hogy el kellene játszanom Eigisztoszt. „Ki ez?” — kérdeztem. „Király” — mondja. „Mit csinál?” „Uralkodik.” „Hol hal meg?” „A végén, vagy előtte egy snittel.” „Jó.” És elkezdtem törni a fejem. A loboncos hajú tömegben mivel tűnhet ki a király?... Csak kopasz lehet. És már kezdett körvonala-zódni bennem Eigisztosz. „Levágatni a hajamat? Nem! Tükörsimára borotválni a koponyám!” — mondtam másnap Jancsó óvatos ajánlatára. Egyet gondoltunk.

— Egy tar koponya lenne a megoldás kulcsa?

— A kiindulásé. Kende Jánossal azután egy női ruhából csináltuk meg a király jelmezét. Külsőre készen vol-

tunk. A belső átformálódást nehéz szavakkal nyomon követni. Sok apró konkrétumból fakad, belső történésekből, de tökéletes pontossággal mégsem megfogalmazható. Ami elmondható belőle, az legfeljebb töredéke annak, ami egy rendkívül nagy koncentrációból születő folyamat. Tehát: az ELEKTRA forgatókönyvét a helyszínen találtuk ki. Az első jelenet mindössze négy oldal volt. Ebből a négy oldalból Jancsó 300 méteres snittet forgatott. Ebben az első 300 méterben alakult ki Eigisztosz alakja. A mozgásokból, a gesztusokból, a többiekhez viszonyított magatartásból, és így tovább. A király meggyilkolása

„Egy, már befutott embernek hallatlan nagy lelkiereje van szüksége ahhoz, hogy mindig képes legyen megújulni, és állandóan keresse magában az új lehetőségeket. Madaras az elmúlt húsz év alatt szüntelenül ezt tette. Jóska sikereinek titka az adottság és a karakter szerencsés találkozása.”

(Jancsó Miklós)

előtt van egy nagyon fontos monológ a filmben. Hernádival, mielőtt megírta volna a végleges szöveget, ott a helyszínen beszéltük meg, milyen is legyen ez a „magánbeszéd”; mit is kell elmondania Eigisztosznak, hogy az

mind a két alkalommal „üljön”. Először ugyanis még uralkodása teljében hangzik el a szöveg, majd a fellázadt nép erejétől már megrémült király ismétli el. Volt a közelben egy lovaspólópálya. Jancsó elküldött, nézzük meg, mit lehet kezdeni az óriási labdákkal. Eszembe jutott Chaplin, a Diktátor egyik jelenetében, amikor a

földgömbbel játszik... Megtanultam az akrobatáktól látott mozgást-haladást a hatalmas labdán. Eigisztoszként úgy görgetem az óriási gömböt a lábam alatt, mint aki leigázni kívánja a világot... Nos, úgy érzem, Jancsó társként hagyja dolgozni a színészeit. A magam tapasztalatai ezt biznyítják.”

„Gyakran mondják rá, hogy jellegzetes Jancsó-színész — teszik ezt különböző hangsúllyal — mindenesetre számos szerepe igazolja, hogy feladatait maximálisan komolyan veszi, s mindig tudása legjavát adja.”

(Jancsó Miklós)

**Sára
Sándor**

„...Az olyan emberrel, aki el akar érni valamit, könnyen boldogulunk. S Madaras ilyen.”

(SÁRA SÁNDOR)

„Kezdetől vele képzeltem el...”

Hetven-nyolcvan körül jár azoknak a filmeknek a száma, amelyekben játszott *Madaras József*. S hogy milyennek látja őt az operatőr, illetve egyik-másik közös munkában egy személyben rendező is, erről kérdeztük *Sára Sándort*.

— **Milyen szintű kapcsolat alakul ki munka közben a színész és az operatőr között?**

— Én azt tartom szerencsésnek, ha szinte baráti viszony van köztünk, mert az operatőrnek számtalan eszköze van arra, hogy a színészt segítse a munkájában. Segíthetek neki akkor is, ha bele tudom magam élni a szerep szerinti figura helyzetébe. S ezt csak úgy lehet, ha kedvelem, szeretem azt a valakit, akivel dolgozom. S bár az alapvető instrukciókat a rendező adja, ugyanúgy az operatőr is partnere lehet a színésznek. Persze, az olyan emberrel, aki el akar érni valamit, könnyen boldogulunk. S Madaras ilyen. Alaposan felkészül minden szerepre, végiggondolja a saját és a partnerek filmbéli helyzetét is, rutinos filmszínész.

— **A rutin minden esetben segítője a munkában?**

— A rutin gát is lehet, de aki sokat szerepel filmben, megismeri a lehetőséget, mit lehet és mit nem a kamera előtt. Ő hallatlan szorgalommal, belső fegyelmel kényszerítette magát főiskolás kora óta, hogy minden képességét kifejlessze, amit a film megkövetelhet a színésztől. A 80 HUSZÁR-béli szerepét kezdetől vele képzeltem el. A forgatókönyv írásakor beszélgettünk erről, felvázoltam neki bizonyos helyzeteket, és ő már menet közben adott ötleteket.

— **A premier után a kritika külön szól a rendezői, az operatőri és a színészi munkáról. Ez utóbbi valóban kiemelhető az egészből?**

— Igaz, hogy a mi munkánk eredménye is az ő produkciója, de ha a színész munkája rossz, azon keveset tudunk segíteni. Viszont egy jó, csiszolt alakításon is rontani lehet, ha az operatőr nem figyel eléggé. Az életszerűség, ha a nézőt sikerül megfélemlíteni arról, hogy most moziban ül, nagymértékben a színész egyéni érdeme. Madaras mindig alaposan felkészül, ha kis szerepe van, akkor is. Emlékszem például a *FELDOBOTT KŐ* forgatására. Lenn voltunk a Hortobágyon, s ő odajött, megkérdezte, van-e szabad ideje, és mennyi. — *Másfél óra* — mondtam. Ő elment a pusztába és hangosan szavalt. *József Attilát, Adyt...* Mostanában is gyakran járja az országot versműsorokkal. Minden percet kihasznál. A 80 HUSZÁR-ra is keményen, szinte önszuggesztíven készült. Sokat kellett lovagolnia a filmben, és már a forgatás előtt hónapokkal — a többiekkel

együtt —, lovaglőlecekét vett. De volt a filmben egy vesszőzési jelenet, ahol neki nyolcvan, vagy száz katona suhogó pálcája alatt végig kellett futnia. Elkerülhetetlen volt, hogy néhány ütést ne kapjon. Ez a feladat sem színészileg, sem technikailag nem volt könnyű. Figyeltem őt a felvétel előtt, ahogy koncentrálni, és ez a feszültség hogy sűrűsödik benne. Ő tudja azt, amit a sportolók. Valaki készül az olimpiára. Be kell osztani az erejét, tehetségét úgy, hogy ne a verseny előtt vagy után egy nappal adja a maximumát, hanem pont a bírált percekben. Madaras képes erre. Neki figyelnie kell a kamerát, a rendezőt, a lámpákat, mindent, mert a felvétel perce elcsúszhat, de még ezt is bele tudja számítani a „készültségébe.” Képes lazítani a feszültségén, s később újra összefogni a figyelmét.

— Ez a feszes koncentrálttság soha nem juttatja valami görcsös, merev játékhoz?

— Ha ő megformált magában egy általa jónak képzelt hangulatot, és én más képzelek, elég könnyen át tud hangolódni arra, amit kérek tőle. Ez szerencsés dolog forgatáskor. Mert a színházban van idő vitára, újra próbálásra, nálunk nincs. S ő rendelkezik ezzel az átállási képességgel is. Tud rögtönözni, variációkat bemutatni, amiből válogathatunk.

— Csak színészként ismeri Madaras Józsefet?

— Közelebbi, baráti kapcsolatban is vagyunk. Hetente találkozunk, beszélgetünk arról, amit éppen csinálunk, vagy ami őt foglalkoztatja, vagy ami engem. Meg hát mindenről, amiről két ember beszélgetni szokott.

Hernádi Gyula

„A filmek nézése alatt mindig elfelejtettem, hogy Madarast látom, a filmek nézése után viszont elfelejtettem a szerepeket és csak Madarast láttam.”

(HERNÁDI GYULA)

„Érdekesítően unalmas ember...”

Mikor Madaras József az eszembe jut, vagy amikor az eszembe juttatják, tudtomban öt kérdés sorakozik egymás alá; öt verssor:

Miért tartom tudósnak Madaras Józsefet?

Miért tartom jelentős művészeknek Madaras Józsefet?

Miért tiszteltem Madaras Józsefet?

Miért féltettem Madaras Józsefet?

Miért szerettem Madaras Józsefet?

Az öt kérdést csak a válasszal, a válaszban lehet értelmezni, megválaszolni. A válaszban adekvát tárgyat kell találni, melyről visszaverődve, melyet körüljárva, körülfogva rajzolja meg a keresett alakot a megismerésnek nevezhető hullámjárás.

1.

Miért tartom tudósnak Madaras Józsefet?

Madarast játékmesternek alkalmaztuk az Életünket és vérünket című filmben, filmhez.

A játékmester ebben az esetben természetudósnak jelent. Mit kell tudnia? Elmondom.

Ismernie kell az esést, a zuhanás fiziológiáját, technológiáját. Kísérleti la-

boratóriummal kell alakítani társait és önmagát. A laboratóriumban a kísérlet megismételhető, az eredmények folytonosan javíthatók és javítandók. Madaras megméri a milliméteres távolságokat, kinyitja az alig látható csapokat, melyeken kifelé és befelé áramlik a puha levegő, a kísérleti alany felül, el se esett, csak álmodta.

Ismernie kell az egymás körül lépegetve forgás sugarát, átmérőjét, kerületét, sebességét, gyorsulását.

Madaras egy sajátosan pontos biológiai visszacsatolás-rendszer segítségével beleépíti pulzusába a mások pulzusát, aztán felgyorsítja vagy lelassítja azokat.

Néha már attól tartok, megáll a szívverése, megmerevedik a teste, de aztán újból megindul lassan a sötétbaránára sült gépezet, és a győzelem azt jelenti, hogy a mások szívverése pontosan olyan ütemben gyorsul föl, mint az övé.

Ismernie kell a hajzat, a szőrzet tapadási hanyadosát, törési és színszögét, a kopaszodás elleni küzdelem világító, vagy homályosító variánsait.

Madaras leborotváltatja a hajzatokat, bajuszt épít az orrok alá, szakállat növeszt a fejek tetejére, copfot az arcok domborulataira, szétvarázsolja, egymásba varázsolja a létező, nem létező szőrtüszőket.

Ismernie kell az emberi test magasság-

törvényeit. Meg kell mérnie a végtagok egymáshoz kapcsolódó viszonyának útjait, ösvényeit. Ki kell találnia, meg kell szerkesztenie a magasított talpak, sarkok keménységét, emeleit, a nyikorgás ritmusát, énekét.

Madaras a lábbeli és a hozzá tartozó lábak szintézisének tudós susztere.

Ismernie kell a hógolyókban egymáshoz préselt kristályok bőrt feltépő éleit, és ismernie kell a csillagok járását, az alkonyok és hajnalok egymás-

sal vitatkozó, szemtelen kiáltásait, a barátkozó kisbolygókat, otthonosan kell mozognia a valóságnak nevezett alakzatok mosolyának és könnyének összes helyiségében.

A tudós kísérletezik, összehasonlít, elemez. Ez a dolga.

Madaras tudós.

2.

Miért tartom jelentős művészek Madaras Józsefet?

Jelentős művész az, aki lényegi megkülönböztető jelek segítségével, összehasonlíthatatlanul mindig önmaga. Színésznél ez a feladat, ennek a feladatnak a teljesítése iszonyúan nehéz „feladat”. Úgy kell mindig másnak lennie, azonosulnia más szerkezetekkel, hogy ugyanakkor egy pillanatig se veszítse el autonóm színeinek szüzességét.

Madarast több tucat filmben láttam. A filmek nézése alatt mindig elfelejtettem, hogy Madarast látom, a filmek nézése után viszont mindig elfelejtettem a szerepeket és csak Madarast láttam.

A jó színész a szabadság bajnoka.

Szerelmes hős, gyárigazgató, munkás, elnyomó, elnyomott, kém, kémelhárító, hajóinas, szikvízgyáros, elmebeteg, elmeorvos, sírkőfaragó, pincér, gépészmérnök, tanár, Hasfelmetsző Jack, szelíd szerzetes, öngyilkos, ökölvívó.

Meghal, feltámad.

Madaras a szabadság-bajnokság versenyein megfogja az ügyeletes ketreceket és messze a stadionok falain túlra, az újrakezdés lehetőségeinek rétjei mögé dobja, hogy soha többé ne akadályozhassák az élet, a szerelem, a művészet újjászületését.

3.

Miért tisztelem Madaras Józsefet?

1971-ben két hetet együtt töltöttem vele Szardínia szigetén. Ott forgattuk Jancsó „Attila” című filmjét; Madaras volt Attila.

Egy szobában laktunk.

Este kilenckor feküdt, hajnali ötkor kelt. Én öt órakor még aludtam, irtózatosszuszogásra, csapkodásra, döngésre ébredtem mindennap. Jógázott. Kiment a szoba erkélyére, ott végezte el a nehéz, fárasztó gyakorlatokat. Mintha egy száz vagonból összeállított gyorsvonati szerelvény robogott volna át rajtam, olyan hangorgia tombolt a szoba körül, a szobában.

Fegyelmezett színész. Megszállottan uralkodik magán, az izmain, az indultain, amikor kell, amikor szükséges. A szerepen, a szerep értelmezhetőségén, a partnerekhez való viszony elemzésén kívül semmi más nem érdekli.

Érdekfeszítően unalmas ember. Mindig csak a színházról, a színészetéről, a volt, a jelen, a jövő szerepeiről beszél. Olyankor a beszéde megtisztul, a képi látás plasztikus példáit sorolja eléd, stílusa egy költő-színész stílusa. Benne áll a boldogság udvarában. Ő sohase unatkozik.

Szegény emberek gyereke. Vályogházat, nagy udvart látok és az udvarban sok mezítlábas gyereket. S a sok gyerek között egy tömzsi, tatárarcú kislány, aki virágot akar szedni az anyjának, de hiába kutatja a kerteket, virágtalan minden.

És akkor egy bolondos kis versikét kezd el mondani a kerek kút mellett, és a Mama ott a belső szobában felül a betegágyon és a kezéből — mint arany-postagalambok — szalagos fánkok repülnek a nagy család bokraiba. Tisztelem Madaras Józsefet, mert olyan súlyokat emel fel, amelyek a mi súlyaink is, és úgy emeli fel őket, hogy közben ránk se néz, hogy megköszönjük neki.

Miért féltém Madaras Józsefet?

Van egy háza. Ilyen elvarázsolt, rosszra varázsolt kastélyt még nem láttam. A lépcsők olyan meredeken vezetnek fel az emeletre, hogy megszédül az ember, amikor nekiindul. A lépcsők olyan keskenyek, hogy csak oldalvást lehet menni rajtuk.

Négy fürdőszoba van a házban, de használható, igazán otthonos helyiség talán egy sincs.

Valaki, vagy valakik nagyon becsapták.

Hagyta magát.

Madaras József „átverhető” ember; jóhiszemű, naiv civil.

Féltém és azt tanácsolom neki, mindent ne higgyen el.

Csak azt, hogy megérdemli, hogy olyan kezek közé kerüljön, amelyek elsősorban simogatják, és utolsósorban sem csak tenyérfelüket mutogatják, hogy abba mindenfajta honorárium ötven százaléka belevándoroljon. A civil életben játssza el néha a tömzsi Sancho Panzát is, ne csak mindig Don Quijotét.

5.

Miért szeretem Madaras Józsefet?

mert tudós ember,

mert jelentős művész,

mert a szakmája megszállottja,

mert esendő, jóindulatú, kiszolgáltott ember, és mert Szardínián, amikor látta, hogy nagyon zavar hajnali jogázása, elment a sziget egy távoli zugába, hogy ne bántsa az álmait.

Interjú 1970-ből

„E világon ha ütsz tanyát, hétszer szüljön meg az anyád!”

(JÓZSEF ATTILA: A HETEDIK)

„Azt csinálni, amit szeretek...”

... Dolgoztunk már együtt néhány produkcióban, de sohasem tudtam igazán közel kerülni hozzá, úgy láttam, ő sem másokhoz. Mintha valami falat épített volna maga köré. A tartózkodás, a hűvös udvariasság s a fegyelem falát. Elkészült a tévéfilm, a VIGYORI, sikere volt, Madaras Józsefet a nézők és kritikusok egyöntetűen dicsérték. Azt hittem, diadalittasan járkál majd. Minden oka meglett volna rá. De semmi. Mintha mi sem történt volna. Most már hajtott a kíváncsiság, a megismerés vágya. Leültünk a Gellért Szálló eszpresszójának teraszára.

— Nézd csak — mondta Madaras, —, a fene se fog untatni téged életrajzi adatokkal. Az adatok különben is szárazak. Mit mond neked az, hogy apám ágrólszakadt szegényember volt, és hogy tízen voltunk testvérek? *Én a hetedik.* Rigmányban, Erdélyben születtem, a havasok tövében s ott is nevelkedtem. Nevelkedés? Az apám meg az anyám szeretete — ennyi az egész. Ez az „ennyi az egész” persze nagyon sok is. Én nem szégyellem, hogy szeretem az öregeket. Aztán felferültünk Budapestre, de azért még most is orromban érzem a fenyőtobozok szagát, meg a patakvíz tisztaságát. Voltam kifutófiú, fűszeresegéd, közben végeztem az általános iskolát, s aztán vasipari tanuló lettem, tizenhat éves koromban pedig segédoktató. Igazság szerint különben virágkertész

szerettem volna lenni. Nem sikerült. Máig sem tudom pontosan, mi lett volna a jobb. Egyszer véletlenül valami összejövetelem elmondtam a Walesi bárdokat. Az mondták a szakik, menjek főiskolára. Fölvettek. Aztán 58-ban kidobtak. Miért? Pontosán máig sem tudom, de az biztos, hogy az én konokságom meg vadóckodásom is hozzájárult. De azt mondták, tehetséges vagyok. Ennek tíz esztendeje. Aztán játszottam darabokban. Nekem nagyon emlékezetes a BOLDOSÁG, MERRE VAGY? című ROZOV-darab. Aztán filmek következtek, a PESTI HÁZTETŐK, az ANGYALOK FÖLDJE, LEGENDA A VONATON, SZEGÉNYLEGÉNYEK, CSILLAGOSOK, KATONÁK, aztán játszottam tévé-filmekben: a BUDAPESTEN HARCOLTAK, a KAKUK MARCI, FAL A BALOLDALON, és a VIGYORI... A lista nem teljes. De ezeket szerettem, ez jó volt.

— Lehet, hogy ez az egész unalmas, de a munka — nem unalmas. Azt vágták néha a fejemhez, hogy csak azt csinálom jól, amit szívesen csinállok. Miért szégyelljem? Persze, hogy az csinálom jól. Én nem nézem kívülről a dolgokat. Csak nem kell mindenből nagy ügyet csinálni, felfújni és fotóztatni magát az embernek elől-ról-hátról.

Először, mióta ismertem, dühöngött. Hagytam.

— Az élet szép is meg csúnya is, úgy,

ahogy van. Nem szeretem azokat, akik arról prédikálnak nekem, hogy az élet reménytelen, és amíg én föl-akasztom magam, ők röhögnek. A kibicnek semmi se drága. Igenis, vállalom hogy *azt csinálom jól, amit szeretek*, ha jól csinálom. Mert ez se biztos. Talán ha két szereppel, illetve alakításommal voltam elégedett. Ne félj, nem vagyok álszerény, de ez így van. Jobb lenne persze, ha mindent rózsaszínben látnék, de nem tudok kibújni a bőrömből. Mit csináljak? Van úgy, hogy ütni-vernii szeretnék a dühtől. Vagy azért, mert azt látom, hogy mézes-mázosan át akarnak verni, vagy azért, mert én érzem úgy, hogy nem voltam igazán rendes, akár a sze-

repben, akár a magánéletben. Néha nagyon tudok haragudni magamra. Ha talán még rendes és jó színész tudok maradni, akkor csak ennek a haragnak köszönhetem.

— Sokan azt mondják, gátlásos vagy.

— Már megbocsáss, de füttyülök arra, hogy ki mit mond. Az embernek nem az a dolga, hogy állandóan a mások véleményével törődjék.

— Hanem?

— Nézd, elég borostás az arcom. Gyorsan nő a szakállam. Ez azt jelenti, hogy naponta kell borotválkoynom. Az ember borotválkozás közben kénytelen a tükörbe nézni. Nekem az a fontos, hogy *nyugodtan nézhessek a tükörbe*.

Ha más azt mondja, hogy ez a Madaras ilyen meg olyan, nem érdekel.

De ha én azt mondom, az már baj. Akkor már valamit csúnyán elvitettem.

— Kevés a garancia arra, hogy az ember ne hibázzon.

— Nem is az az érdekes, hanem hogy ne kövesse el megbocsáthatatlan hibát. Tanuljon belőlük. Én különben nem vagyok erkölcsöcsész, de *a becstelenséget utálok*. Sokszor feleslegesen ordítottam és a fejemre ütöttek. Igazuk volt. De sokszor olyankor is a fejemre ütöttek, amikor becstelenség ellen üvöltöttem. Nem volt igazuk. De

hát ezt vállalni kell. Nem tudom, még mi lesz velem, de eddig semmit sem bántam meg igazán. Az embernek, a művésznek nem csak simogatásra van szüksége. Ámbár abban nem hiszek, hogy *csak a bántás* szüli az igazi művészeket.

Ezután már nem lehet olyasmiket kérdezni, hogy mi a kedvenc étele és itala, filmje, meg könyve, egyáltalán ne-

héz és azt hiszem fölösleges is bármit kérdezni. Mégis. Mi lehet a vágya? Rám néz, most valami nagyon egyszerű mosollyal.

— Tisztességesen dolgozni. Hogy nekem és másoknak is öröme teljék benne. *Mi lehetne ennél több?*

Csakugyan, mi lehetne?

SIPOS TAMÁS

A VÁROS PEREMÉN (RÖVID JÁ-
TÉKFILM, 1957)

A MI FÖLDÜNK (1959)

KILENC PERC (RÖVID JÁ-
TÉKFILM, 1960)

PESTI HÁZTETŐK (1961)

ANGYALOK FÖLDJE (1962)

LEGENDA A VONATON (1962)

BÁLVÁNY (1963)

ÍGY JÖTTEM (1964)

DÉLTŐL HAJNALIG (1964)

SZEGÉNYLEGÉNYEK (1965)

SIKÁTOR (1966)

HIDEG NAPOK (1966)

APA (1966)

CSILLAGOSOK, KATONÁK (1967)

CSEND ÉS KIÁLTÁS (1968)

A HAMIS IZABELLA (1968)

FÉNYES SZELEK (1968)

A BESZÉLŐ KÖNTÖS (1968)

FELDOBOTT KŐ (1969)

AZ OROSZLÁN UGRANI KÉSZÜL
(1969)

SIROKKÓ (1969)

EGY ŐRÜLT ÉJSZAKA (1969)

ARC (1970)

ÉGI BÁRÁNY (1970)

HAHÓ ÖCSI! (1970)

GYULA VITÉZ TÉLEN-NYÁRON
(1970)

HORIZONT (1970)

VÉGRE HÉTFŐ! (1971)

MÉG KÉR A NÉP (1971)

A TECHNIKA ÉS A RÍTUS (OLASZ
TV-FILM, 1971)

ROMANTIKA (1972)

NINCS IDŐ (1972)

PÓKHÁLÓ (1973)

ÁLLJON MEG A MENET (1973)

HARMADIK NEKIFUTÁS (1973)

KAPASZKODJ A FELLEGKBE
(SZOVJET—MAGYAR, 1973)

SZIKRÁZÓ LÁNYOK (1974)

HAJDÚK (1974)

SZERELMEM, ELEKTRA (1974)

BEKÖTÖTT SZEMMEL (1964)

AZONOSÍTÁS (1975)

JÁRVÁNY (1975)

KOPJÁSOK (1975)

PÓKFOCI (1976)

ÉKEZET (1977)

A CSILLAGSZEMŰ (1977)

DÜBÖRGŐ CSEND (1978)

80 HUSZÁR (1978)

A MÉNESGAZDA (1978)

EGYSZEREGY (1978)

„A díjak nem renditenek meg. Nem ezen múlik a jó közér-
zetem. A munka a fontos. A munka az én szememben —
minden. Elveszithetjük a szeretett lényt, hátat fordíthat a
legjobb barátunk — sebekkel bár, de túlélhető. Ha a mun-
kától fosztják meg az embert, akkor megszűnik ember len-
ni.”

(MADARAS JÓZSEF)

Madaras József filmszerepei

Balázs Béla-díjas, Érdemes művész

1977. Magyar filmkritikusok díja a Pókociban nyújtott alakításáért
1978. Locarnói nagydíj — a Pókociban nyújtott alakításáért és a ma-
gyar filmművészet fejlesztésében kifejtett tevékenységéért
1978. Veszprémi TV-fesztivál — a legjobb férfialakítás díja a Segítetek,
segítetek c. TV-filmben nyújtott alakításáért
1978. Monte-Carlo — nemzetközi TV-film fesztivál — a legjobb férfiala-
kítás díja a Segítetek, segítetek c. TV-film férfifőszerepéért

A SZÍNÉSZ ARCA/5.
MADARAS JÓZSEF

Felelős kiadó: Veress József (MOKÉP)

Szerkesztette: Simándi Júlia

Az interjúkat Bársony Éva készítette
(MAGYAR HIRDETŐ)

78.3274 Egyetemi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Ára: 6.— Ft

